

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.131.7

I. I. Nagorna,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту безпеки підприємства,
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

I. I. Nagorna,
Candidate of economic sciences,
Associate professor of management security prpedpriyatiya, Europeysky universitet, the city of Kyiv

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASIS FOR THE FORMATION MECHANISM OF ENSURING SUSTAINABLE ECONOMIC SECURITY

В статті розглядаються організаційно-економічні основи формування механізму забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства. Пропонується розглядати модель організаційно-економічного механізму як сукупність методів і засобів, здатних впливати на збалансованість інтересів різних суб'єктів, що взаємодіють і мають різні інтереси.

The article deals with the organizational and economic bases of forming a mechanism to ensure sustainable economic security. The author proposes to consider the model of organizational-economic mechanism as a set of methods that can affect the balance of interests of different interacting entities with different interests.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, стійка економічна безпека, інтереси суб'єктів, збалансованість інтересів, економічні інтереси.

Keywords: organizational and economic mechanism, stable economic security, business interests, balances of interests, economic interests.

Актуальність проблеми. Сучасна ринкова економіка України, що склалася на даному етапі, має недостатньо ефективний механізм взаємодії економічних об'єктів на різних рівнях. Стабільність економіки підприємства передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, здатність до розвитку і прогресу, що забезпечує захист підприємства та його стійку економічну безпеку.

Наявність значної кількості загроз економічній безпеці потребує розробки основних напрямків їх усунення, головним з яких є розробка механізму, що забезпечив би стійку економічну безпеку підприємства. Особливість системи економічної безпеки полягає в тому, що захист підприємства забезпечується за усіма напрямками та сферами діяльності. Система економічної безпеки повинна гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища та кон'юнктури ринку, що можливо реалізувати за допомогою організаційно-економічного механізму, який повинен сприяти мінімізації упущеної вигоди шляхом реалізації за його допомогою рішень, які сприяють якнайповнішій реалізації можливостей внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками з'явилося багато публікацій, присвячених різним економічним механізмам. До них відносяться: механізм адаптації підприємств до ринкових умов [1], механізм функціонування ринку і чинники суспільного прогресу, механізм функціонування приватних, колективних й унітарних підприємств, новий механізм господарювання в системі вищої школи [2], механізм соціального захисту та ін.

Ю. Лисенко та П. Сгоров [3] дали таке визначення організаційно-економічному механізму: „це система формування цілей і стимулів, що дозволяють перетворити в процесі трудової діяльності рух (динаміку) матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, направлених на задоволення платоспроможного попиту споживачів”. Також вони визначили відмінні риси організаційно-економічного механізму і вимоги, що висуваються до них.

Особливої уваги потребує робота А. Бабицького, в якій розглядається вплив організаційно-економічного механізму на ринкову економіку як госпрозрахункова система, що базується на відносній прибутковості матеріальної та грошової оплати праці з метою досягнення досить високої соціально-структурної корисності виробництва загалом. Автором запропонована модель принципово нового ринкового механізму для великомасштабного виробництва, що ґрунтується на соціально-структурній корисності виробництва, на відносній прибутковості його підрозділів і збалансованості грошово-матеріальної оплати праці по регіонах і по країні в цілому. До складу системи управління виробництвом за даним проектом входять три самостійних, але взаємопов'язаних механізми: законодавчий, фінансовий та організаційно-технічний механізм дії на відтворення всіх трьох виробничих елементів (робочої сили, знарядь і предметів праці) або організаційно-економічний механізм впливу на ринкову економіку.

Разом з тим, загальновідомі підходи щодо визначення механізму не розглядають системно-економічні умови, які дозволять збалансувати інтереси суб'єктів, що взаємодіють, і завдяки цьому підвищити рівень взаємної економічної безпеки.

Мета роботи – визначити організаційно-економічні основи формування механізму забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства.

Вклад основного матеріалу дослідження. Модель організаційно-економічного механізму включає широкий комплекс закладених принципів його створення і враховує аспекти стихійного саморозвитку, аспекти направленої розвитку з урахуванням сформованих суспільством економічних завдань.

На нашу думку, така модель економічного механізму переходу до ринкової економіки має право на існування, проте потребує уточнення стосовно конкретних об'єктів діяльності, на що автор цитованої роботи не звернув достатньої уваги.

Під організаційно-економічним механізмом забезпечення економічної безпеки підприємства нами пропонується розуміти, сукупність методів і засобів, здатних впливати на збалансованість інтересів взаємодіючих різних суб'єктів, що володіють різними інтересами.

Якщо не розглядати інтереси суб'єктів, що взаємодіють, то це може призвести до того, що в практичних умовах роботи підприємства не чітко визначається можливість досягнення його мети по відношенню до споживача продукції і партнерів по бізнесу, а задачі часто не гармонізуються між собою.

Мета організаційно-економічного механізму - забезпечити стійку економічну безпеку всіх взаємодіючих суб'єктів господарювання, удосконалити і підвищити їх ефективність діяльності, прискорити темпи розвитку і підвищити ефективність НТП.

Основними задачами організаційно-економічного механізму є:

- встановлення, забезпечення, досягнення і підтримка наперед заданих величин параметрів економічної безпеки щодо об'єкту діяльності;

- підвищення продуктивності суспільної праці і, перш за все, працівників розумової праці;
- отримання максимально можливого розміру прибутку;
- задоволення суспільного попиту у виробництві продуктів праці і послуг.

На рис. 1 представлено концептуальний підхід до формування структурно-логічної моделі механізму забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства. Він включає в себе систему інтересів суб'єктів різних рівнів: макrorівня (народне господарство), мезорівня (регіон, галузь), мікрорівня (підприємство).

Модель механізму забезпечення стійкої економічної безпеки формує стан взаємозв'язаності, взаємовпливу і взаємодії єдиних і локальних механізмів на кожному рівні управління в цілому.

Проект системного комплексного підходу до побудови і функціонування кожного з названих елементів організаційно-економічного механізму включає сукупність інтересів суб'єктів, формуючих усередині кожного рівня. Зрештою проводиться оцінка, аналіз і розробка заходів щодо подальшої збалансованості інтересів.

Дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємства покликана організувати оформити взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища.

Рис. 1. Концептуальний підхід до формування структурно-логічної моделі механізму забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства

Механізм забезпечення стійкої економічної безпеки повинен ґрунтуватися на взаємодії підприємства з протилежними економічними інтересами суб'єктів зовнішнього середовища (рис. 2). Володіючи деякими обмеженими ресурсами, підприємства ставлять перед собою цілі, які намагаються реалізувати в процесі взаємодії одне з одним. У результаті цієї взаємодії ресурси переміщуються від суб'єкта до суб'єкта, і процеси повторюються на новій ресурсній базі.

Побудова організаційно-економічного механізму, що дозволяє ефективно впливати на підприємство, повинна складатися з таких дій :

Рис. 2. Взаємодія підприємства з протилежними економічними інтересами суб'єктів зовнішнього середовища

1. Визначення генеральних цілей розвитку (соціальних, монетарних, технічних, екологічних).
2. Визначення кола проблемних позицій, що стримують розвиток системи відповідно до сформульованих цілей і тенденцій їх зміни.
3. Визначення кола суб'єктів, економічні інтереси яких безпосередньо пов'язані з виявленими проблемами.
4. Визначення величини наявної влади за умови взаємодії двох суб'єктів з метою виявлення можливих відхилень від рівноважного положення економічної системи.
5. Визначення параметрів системи стимулювання, що забезпечує стабільне наповнення місцевого бюджету.

Розглянемо процес побудови механізму забезпечення економічної безпеки на основі вище запропонованого порядку дій.

1. Визначення генеральних цілей розвитку (соціальних, монетарних, технічних, екологічних). Для свідомого регулювання процесів відтворення необхідне знання пропорцій розвитку та системи показників, що відбивають зміну цих пропорцій.

Одна з макроекономічних моделей економічного зростання (модель Харрода-Домара) пов'язує економічне зростання з такими поняттями як інвестиції та капіталовіддача у вигляді [4]:

$$\Delta Y = I \cdot \sigma, \quad (1)$$

де ΔY - зміна доходу системи;
 I - величина інвестицій;

s - капіталовіддача.

Інша модель (модель Солоу) пов'язує такі показники як продуктивність праці (q_{tr}), капіталоозброєність (f_t) та норма заміщення праці капіталом (α_t) [4]:

$$q_{tr} = f_t \cdot \alpha_t \quad (2)$$

Ці дві моделі у взаємозв'язку фіксують основні пропорції, що забезпечують стійке економічне зростання при одночасному досягненні повної зайнятості й цілковитому використанні встановлених виробничих потужностей. Зауважимо, що і те, і інше входить до кола основних інтересів регіональних адміністрацій. Якщо їх об'єднати, то одержимо такі індикатори регіонального розвитку:

- зміна доходів суб'єктів системи;
- величина інвестицій;
- капіталовіддача;
- продуктивність праці;
- капіталоозброєність;
- норма заміщення праці капіталом;
- зростання зайнятості населення.

2. Визначення кола проблемних позицій, що стримують розвиток системи відповідно до сформульованих цілей і тенденцій їх зміни. Головним нашим завданням є регулювання бюджетної політики на місцевому рівні, тому звернемо увагу на структуру доходів міського бюджету (табл. 1).

Дані таблиці свідчать про те, що доходи міського бюджету формуються головним чином за рахунок податків фізичних осіб. Якщо врахувати, що в проектній новій редакції закону про місцеве самоврядування передбачається збільшити частку податків, які залишаються в розпорядженні місцевих адміністрацій, то стає очевидною необхідність зростання доходів фізичних осіб, оскільки абсолютна величина податків на подану вартість і прибуток, зрештою, також залежить від доходів фізичних осіб.

Таблиця 1.
Структура доходів місцевого бюджету Херсонської області на 1 березня 2013 року

Найменування показника	Млн.грн.	У % до загальної суми
Доходи – всього (з урахуванням загального та спеціального фондів)	259,5	100,0
Податкові надходження – всього	77,0	29,7
з них:		
податок на прибуток підприємств;	0,7	0,3
податок з доходів фізичних осіб;	55,9	21,5
податок на власність;	2,9	1,1
збори за спеціальне використання природних ресурсів;	7,5	2,9
внутрішні податки на товари та послуги	3,3	1,3
Неподаткові надходження	13,3	5,1
Інші надходження	12,6	4,9
Від органів державного управління (за взаємними розрахунками з державним бюджетом, дотації, субвенції)	152,5	58,8

3. Визначення кола суб'єктів, економічні інтереси яких безпосередньо пов'язані з виявленими проблемами. Проблема зростання доходів фізичних осіб тією чи іншою мірою зачіпає інтереси всіх основних учасників відтворювального процесу, але ці інтереси суперечливі. Найзацікавленішою групою суб'єктів у цій ситуації є населення, оскільки для населення зростання доходів означає зростання рівня життя.

Для місцевої адміністрації зростання доходів означає зростання прибуткової частини бюджету, а отже, зростання можливостей для реалізації регіональних програм. Суб'єкти кредитно-грошової системи також зацікавлені в зростанні доходів, оскільки для них воно пов'язано із зростанням маси кредитних ресурсів. Однак є група суб'єктів, для яких зростання доходів фізичних осіб означає зростання витрат, що суперечить їх інтересам, це підприємці. Отже, підприємців необхідно зацікавити, тобто створити таку систему стимулювання, при якій їм було б вигідно збільшувати заробітну плату при одночасному збільшенні зайнятості.

Підприємці ухвалюють рішення про збільшення зайнятості та зростання заробітної плати, здійснюючи розрахунки за формулою [4]:

$$ME = MR \cdot MPL, \quad (3)$$

де ME - граничні витрати на одного зайнятого;
 MR - граничний дохід від реалізації власної продукції;
 MPL - гранична продуктивність чинника (робочої сили).

За таких обставин, тобто при залученні додаткової робочої сили в умовах повної зайнятості, доводиться підвищувати заробітну плату всім працівникам підприємства, що істотно збільшує власні витрати. Одночасно діє і закон спадної продуктивності чинника, який пояснює відносне зниження продуктивності кожної подальшої одиниці чинника виробництва і при якому додаткова продукція, випущена додатковими працівниками, повинна продаватися дешевше, відповідно до закону попиту. За таких умов тільки гарантоване зростання прибутковості бізнесу може змусити підприємців збільшувати зайнятість і зарплату на своїх підприємствах. Отже, місцева адміністрація повинна створити умови для гарантованого зростання ефективності підприємницької діяльності.

4. Визначення величини наявної влади за умови взаємодії двох суб'єктів з метою виявлення можливих відхилень від рівноважного положення економічної системи. Ринковою владою володіють тільки ті суб'єкти, яких можна віднести до монополістів. У даній ситуації до таких суб'єктів можна віднести регіональну адміністрацію. Для регулювання відтворювальних процесів в регіоні у місцевої влади є цілий набір інструментів адміністративного та економічного характеру. Необхідно відзначити, що адміністративні методи управління в ринковій економіці вільно конвертуються в економічні результати і тому сприймаються підприємцями як методи економічної дії. З цієї причини зробимо акцент на методах економічного регулювання процесів регіонального розвитку. Основна ж частина підприємців ринковою владою не володіє, оскільки працює на ринках, які відносяться до ринку досконалої конкуренції.

Наведені вище міркування свідчать, що реальною ринковою владою володіють тільки органи місцевого самоврядування і лише стосовно суб'єктів, діючих на ринку досконалої конкуренції.

За аналогією з коефіцієнтом монопольної влади ми пропонуємо і коефіцієнт регіональної влади, який матиме вигляд:

$$k = \frac{\Delta \ln \cdot \Delta St}{\ln \cdot \Delta St}, \quad (4)$$

де: St і DSt – величина, прийнята регіональною адміністрацією як стимул, і її зміна;

In і DIn – параметр, прийнятий як індикатор розвитку, і його зміна.

По відношенню до монополістів рівень влади місцевої адміністрації дуже низький, тому для регулювання їх поведінки необхідне втручання держави.

5. Визначення параметрів системи стимулювання, що забезпечує стабільне наповнення місцевого бюджету. У межах даної проблеми система стимулювання повинна забезпечити таку зміну бюджетоутворюючих показників, яка дала б стійке зростання прибуткової частини регіонального бюджету, тобто повинне стимулюватися зростання: обсягів виробництва, маси прибутку, сумарного фонду оплати праці тощо. На наш погляд, цим умовам відповідає система стимулювання, представлена в табл. 2, де під DP необхідно розуміти приріст середніх витрат виробництва, DTR – приріст валового доходу, DMC – приріст граничних витрат, DQ – приріст обсягу виробництва.

Таблиця 2.
Структура системи стимулювання зростання регіональних доходів

Показник стимулювання	Умова застосування	Структура стимулу та його результативність	Зміна бюджету
Ціна	Для підприємств, у яких коефіцієнт еластичності $E_{mc/p} \Rightarrow 0$	$\Delta MC = \Delta P * E_{mc/p}$; $\Delta Q = \alpha + \beta * \Delta MC$; $\Delta TR = \Delta Q * (P_0 + \Delta P)$ $\Delta W = \Delta TR * k_W$; $\Delta PR = \Delta TR * r$	$\Delta B_{TR} = \Delta TR * t_R$ $\Delta B_W = \Delta W * t_W$ $\Delta B_{PR} = \Delta PR * t_{PR}$
Обсяг виробництва	Для підприємств, у яких $Q_F \leq Q_{op}$	$\Delta TR = \Delta Q * (P_0 + \Delta P)$ $\Delta W = \Delta TR * k_W$; $\Delta PR = \Delta TR * r$	$\Delta B_{TR} = \Delta TR * t_R$ $\Delta B_W = \Delta W * t_W$ $\Delta B_{PR} = \Delta PR * t_{PR}$
Зниження витрат з оформлення, оренди тощо	Для підприємств, у яких коефіцієнт еластичності $E_{mc/Q} \Rightarrow 0$	$\Delta TR = \Delta Q * (P_0 + \Delta P)$ $\Delta W = \Delta TR * k_W$; $\Delta PR = \Delta TR * r$	$\Delta B_{TR} = \Delta TR * t_R$ $\Delta B_W = \Delta W * t_W$ $\Delta B_{PR} = \Delta PR * t_{PR}$
Зниження розмірів місцевих податків і зборів	Для підприємств, у яких коефіцієнт еластичності $E_{mc/Q} \Rightarrow 0$	$\Delta T = \Delta Q$ $\Delta TR = \Delta Q * (P_0 + \Delta P)$ $\Delta W = \Delta TR * k_W$; $\Delta PR = \Delta TR * r$	$\Delta B_{TR} = \Delta TR * t_R$ $\Delta B_W = \Delta W * t_W$ $\Delta B_{PR} = \Delta PR * t_{PR}$

Крім того, ще слід додати, що описаний вище організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки потребує визначення заходів із забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства. Ці заходи можуть формуватися як альтернативні варіанти для різних рівнів складових економічної безпеки підприємства.

Висновки. Таким чином, розглянутий у роботі концептуальний підхід до формування структурно-логічної моделі механізму забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства є важливою умовою створення безпечного розвитку підприємства в Україні.

Разом з тим залишаються неповністю визначеними питання розробки адекватного організаційно-економічного механізму забезпечення стійкої економічної безпеки, без якого неможливо досягти виходу з кризи, стабілізувати економічне становище українських підприємств. Вони можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

Література.

1. Ильин А.И. Управление предприятием / Под общ. ред. М.И. Плотниченко, А.С. Головачева – Мн. : Вышш. шк., 1997. – 275 с.
2. Бескид Й.М. Питання створення нового механізму господарювання в системі вищої школи // Фінанси України, №1, 1997. – С.27-31.
3. Лысенко Ю., Егоров П. Организационно-экономический механизм управления предприятием // Экономика Украины, №1, 1997. – С.86-87.
4. Руденко Л.Г. Сталый розвиток: пошуки моделей сталого розвитку України // Український географічний журнал. – 1998. - №1.-С. 9-14.

References.

1. Il'in A.I. Upravlenie predpriatiem / Pod obsch. red. M.I. Plotnickogo, A.S. Golovacheva – Mn. : Vyssh. shk., 1997. – 275 s.
2. Beskid J.M. Pitannya stvorennia novogo mexanizmu gospodaruvannya v sistemі vischoi shkoli // Finansi Ukraini, №1, 1997. – S.27-31.
3. Lysenko YU., Egorov P. Organizacionno-ekonomicheskii mexanizm upravleniya predpriatiem // Ekonomika Ukrainy, №1, 1997. – S.86-87.
4. Rudenko L.G. Staliy rozvitok: poshuki modelei stalogo rozvitku Ukraini // Ukrains'kii geografichnii zhurnal. – 1998. - №1.-S. 9-14.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2013 р.